

Tilburg University

Beschouwingen over de prijs (IV)

Cobbenhagen, M.J.H.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1936

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Cobbenhagen, M. J. H. (1936). Beschouwingen over de prijs (IV). *Maandschrift Economie*, 1(10), 505-516.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Eerste Jaargang

No. 10

Juli 1936

Beschouwingen over de prijs IV

door

Prof. Dr. M. J. H. COBBENHAGEN

In het eerste opstel van deze serie ¹⁾ werd erkend, dat, ofschoon Othmar Spann scherpere tegenstellingen maakt tussen zijn economische leerstukken en de meer algemeen gangbare, dan nodig is, aan hem toch de eer moest worden gegeven, aan de vastgelopen prijs-theorie in de huidige tijd weer nieuwe wegen te hebben geopend.

Hoewel de prijsleer van Spann geheel is gegroeid uit de door hem opgebouwde philosophische en sociologische leer van het universalisme, is het toch, naar ik meen, mogelijk de wezenlijke inhoud der theorie weer te geven, zonder te voren de Spannse filosofie, die aan het Hegelse idealisme verwant is, uiteen te zetten. Hoewel het niet naar de geest van Spann zal zijn, die tussen zijn wijsgerig stelsel en zijn uiteenzetting van de economische realiteit een onverbreekbaar en noodzakelijk verband legt, ben ik toch van mening, dat in de Spannse economische beschouwingen veel verklaarbaar en ook aanvaardbaar is, zonder het universalisme als filosofisch en sociologisch stelsel te aanvaarden. Een bouwer en vernieuwer van de eerste rang, zoals deze Weense hoogleraar ongetwijfeld is, gaat zijn eigen geesteswegen, die, nadat ze zijn aangelegd, toch omwegen kunnen blijken. Maar daarom toch niet nodeloze omwegen. De hele geschiedenis der wetenschap is vol van deze omwegen, die later door eenvoudiger en rechter wegen kunnen worden vervangen. Maar de eerste bouwer, die, diep gravend en hoog bouwend, het tracé trok door

1) Aflevering 1 (October 1935), blz. 26.

het onbekende heuvelland, heeft voor de volgende trekkers diepzichten bloot gelegd en vergezichten geopend, die zonder deze lange, moeitevolle en geduldige arbeid nooit waren gevonden. Zo werkt de eerste bouwer voor zijn opvolgers niet alleen vruchtbaar door de resultaten, die hij leert, maar ook opvoedend door zijn methoden.

Deze opvatting omtrent Spann als econoom vindt haar bevestiging, naar ik meen, ook hierin, dat door hem niet tot nu toe onbekende verschijnselen van het economisch leven zijn ontdekt, maar wel aan bekende verschijnselen een andere zin en interpretatie zijn gegeven. Dat is geen verkleining van de betekenis van Spann's werk, want het beter verstaan van het economisch verschijnsel betekent in de economie, als een wetenschap van het menselijk handelen, een vernieuwing. Blijkt b.v. niet, dat aan Smith de subjectieve gebruikswaarde wel bekend was, zonder dat hij deze wist in te passen in de verklaring der waarde- en prijsvorming en duurde het niet een eeuw, voordat de Oostenrijkse School onder Menger de subjectieve gebruikswaarde haar plaats in het waarde- en prijsvormingsproces wist aan te wijzen? En deze daad van Menger betekende inderdaad een vernieuwing, zonder dat daardoor echter het economisch wetenschappelijk geheel, dat de klassieke school had geschapen, waardeloos werd. Vooral Marshall's werk heeft bewezen, dat een synthese tussen de klassieke en de Oostenrijkse gedachten mogelijk was.

De mogelijkheid van een dergelijke synthese tussen zijn gedachten en die der grote economische scholen, met uitzondering der Romantische School van Adam Müller, van welke de neo-romantische of universalistische school een voortzetting en uitbreiding is, ontkent Spann. Want de mogelijkheid der synthese tussen de leerstellingen der klassieke en Oostenrijkse School is niet principeel uitgesloten, omdat beiden van individualistisch gezichtspunt de economische verschijnselen bezien, terwijl tussen het universalistische gezichtspunt van Spann en het individualistische der andere scholen geen synthese mogelijk zou zijn.

Want, volgens Spann, sluit de erkenning, dat het economisch geheel alleen maar bestaat als een deel van het groter maatschappelijk geheel tevens in, dat ook de eco-

nomie als wetenschap niet zelfstandig is en haar leerstellingen alleen maar kan ontwikkelen, bewust of onbewust, uit een „übergeordneten gesellschaftlichen Gedankenkreise", d.i. uit een individualistische of universalistische maatschappijleer. Aan deze stelling heeft Spann zijn beroemde rede: „Vom Geist der Volkswirtschaftslehre" gewijd, waarmee hij 5 Mei 1919 het hoogleraarschap aan de Weense universiteit aanvaardde, nadat hij reeds in vroegere geschriften — Spann dateert het eerste begin in 1904 — gedachten in deze richting had ontwikkeld. In 1918 was onder het motto van de Aristotelische uitspraak: „Het geheel is noodzakelijk eerder dan het deel" het: „Fundament der Volkswirtschaftslehre" verschenen, waaraan waren voorafgegaan in 1910 de eerste druk van: „Die Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre" en in 1914 de „Gesellschaftslehre". Sindsdien zijn de genoemde werken verschillende malen herdrukt — de „Haupttheorien" zijn in meer dan 20 drukken en in meer dan 100.000 exemplaren over de wereld verspreid — terwijl nog een tiental andere filosofische en sociologische boeken van de hand van Spann is verschenen, naast een nog groter aantal, dat onder zijn invloed door zijn leerlingen en aanhangers is geschreven. Suranyi-Unger tekent de situatie zeer juist, wanneer hij zegt, dat de economen in de eerste jaren na de verschijning van: „Fundament der Volkswirtschaftslehre" tegenover het nieuwe systeem „völlig ratlos" stonden.²⁾

Er zijn verschillende redenen voor deze onmacht tegenover de nieuwe theorie. Te diep zaten de klassieke en de Oostenrijkse theorieën in de geesten, dan dat deze zich terstond gewonnen zouden geven aan den eenling, die zo luid en zo radicaal de Oostenrijkse leer aanviel van uit de gehoorzalen, waar ze was opgebouwd en van waaruit ze het overgrote deel der economen-wereld had veroverd. Te weinig filosofisch geschoold om een wijsgerig denker als Spann, die daarenboven zich zelf een geheel nieuwe taal en een tot nu onbekende terminologie

2) Van katholieke sociaal-filosofische zijde hebben o.a. Beuns (Individualisme — Universalisme Studien 1928), Weve (De Maatschappijleer van het Universalisme en Sint Thomas, diesrede Tilburg 1931), Welty (Gemeinschaft und Einzelmensch 1935) de theorie van Spann besproken.

met onmiskenbare virtuositeit en genie had geschapen, te kunnen volgen, te individualistisch of te Marxistisch gevormd om, waar het wetenschappelijk begrijpen nog ontbrak, alvast te kunnen geloven in dezen profeet van het universalisme, die ook zonder nieuwe tegenstanders een enthousiast en erudiet strijder bleek tegen alle individualisme en Marxisme, te veel intellectueel om dezen kunstenaar in visie en woord in zijn machtige geestesgangen te volgen, lieten de economen de eerste stroom van Spann's geschriften over zich heen gaan. En ofschoon uit de talrijke herdrukken zijner werken blijkt, hoeveel Spann's boeken gelezen worden, zijn de kritieken van economische zijde nog steeds schaars. Een economische kritiek in werkelijk grote stijl is mij onbekend, en steeds duidelijker wordt het, zowel uit de ontwikkeling van Spann, die steeds meer in wijsgerige en sociologische richting gaat, als uit de kritieken, die los komen, dat de strijd om Spann's opvattingen zal worden gestreden op een gebied, dat boven het economische is gelegen. Deze localisering van het strijdtoneel is overigens volkomen juist. Dit bewijst het in 1927 verschenen leerboek van Heller: „Theoretische Volkswirtschaftslehre”, waarin deze uitzonderlijke Spann-kenner het klare bewijs levert, dat er een synthese mogelijk is tussen de economische leer van Spann en die der andere scholen. Het is de grote verdienste van Heller en de aantrekkelijkheid van zijn uitnemend en evenwichtig leerboek, dat hij de leerstukken van Spann ontdaan heeft van het eenzijdige apodictische karakter en deze heeft ingebouwd in een klare synthese met de gangbare en meer traditionele economische opvattingen.

Geheel instemmend met Spann's uitspraak in zijn inaugurale rede: „Alle Wirtschaft meint Gesellschaft” en volkomen onderschrijvend deze zin uit zijn inleiding bij de eerste druk van „Fundament der Volkswirtschaftslehre”: „In dem Begründetsein der Wirtschaft auf das höchst Geistige in der Gesellschaft liegt der Weg vom wirtschaftlichen zum geistigen Leben überhaupt, liegt der Anschluss der Volkswirtschaftslehre an die Gesellschaftswissenschaft und mit dieser an deren philosophischen Wurzeln, an die Philosophie”, ben ik toch van mening, dat deze erkenning de economie niet berooft van haar

zelfstandigheid. Wanneer de „Wirtschaft" als een „Inbegriff der Mittel für Ziele" moet worden gezien, zijn deze doeleinden in eerste instantie economische doeleinden, die naar zijn en naar behoren verbonden zijn met talrijke andere culturele doeleinden, die allen te zamen vormen de synthese van het volledige culturele welvaartsdoel van de menselijke gemeenschap. In deze synthese, in deze opheffing in de alles omvattende gemeenschapsorde verliest geen enkel dier doeleinden zijn eigen aard. Zoals de schilder de verf sublimeert in het geheel van het kunstwerk, zonder de eigen aard dier verf te verkrachten, zoals, algemener gezegd, de principale werkoorzaak de werktuigelijke oorzaak zonder schending harer eigen krachten opheft tot een kunnen, waartoe deze uit zich zelf niet in staat zou zijn, zo wordt het economische door de in individu en gemeenschap werkende geestelijke krachten met zijn ongeschonden natuur en zijn eigen aard geplaatst in die hogere gemeenschapsorde, waarin alle dingen strekken kunnen tot der dingen en der mensen laatste doel, het hoogste en het meest geestelijke: de verheerlijking van God.

Het is de taak van de economie naar eigen principes en eigen methoden — de encycliek „Quadragesimo Anno" zegt dit met alle woorden — uit het wezen der dingen en uit de stoffelijk-geestelijke natuur der mensen af te leiden, wat op economisch gebied al of niet binnen het bereik ligt van het menselijk kunnen en met welke middelen het economisch doel kan worden bereikt. Dat economische doel, dat economisch mogelijke, is ten opzichte van andere doeleinden en mogelijkheden iets van eigen en zelfstandige aard. Spann verwacht zelfstandigheid met onafhankelijkheid, eigen aard met leven buiten verband. Hij kent alleen de eenheid, die ontstaat door het ontspruiten uit eenzelfde levensbeginsel, de gemeenschap, maar miskent de eenheid, die ontstaat door de synthese, die de verschillende zelfstandigheden in de juiste orde op het hoogste doel richt en zo verbindt. En ook deze eenheid, die uit synthese is ontstaan en in de stroom van het leven steeds weer opnieuw ontstaat, is een levende en een levenwekkende. Het is een eenheid, die het individu in eigen aard respecteert

en die dit toch in de gemeenschaps-synthese plaatst, buiten welke dit niet leven kan.

Hoezeer ik het gewenst achtte om mijn opvatting van taak en plaats der economie tegenover die van Spann te motiveren, blijkt toch uit deze motivering ten overvloede, hoezeer de strijd om de grondslagen van Spann's leer door de wijsbegeerte zal moeten worden gestreden.

Bepalen wij ons na deze inleiding meer in het bijzonder tot de prijsleer van Spann.

De economische huishouding is een gebouw van diensten, prestaties („Leistungen”), die in onderlinge samenhang en doelgerichtheid, als „Mittel für Ziele” een geordend geheel vormen. Alle „Leistungen”, die op eenzelfde en gezamenlijke doel zijn gericht, vormen een „Gebilde”. Ieder „Gebilde” heeft een eigen opbouw: in het een zijn kapitaalsprestaties, in het ander arbeidsprestaties overwegend. De wet van de opbouw bestaat in een afgestemd zijn van de delen op elkaar, in, wat Spann noemt de „Entsprechung”. Deze afstemming op elkaar berust hierop, dat de verschillende „Leistungen” hetzelfde doel dienen en diensgevolge zin en betekenis en — in Spann's universalistische gedachtengang — alleen werkelijkheid krijgen als „geledingen van een geheel” („Gliederhaftigkeit”). Is deze afgestemdheid volledig voltrokken, dan is het economisch geheel in evenwicht, bevindt zich „im Zustande der Entsprechung”. Het leven van de economische huishouding is het verloop der „Leistungen”, welk verloop zich bestendig herhaalt, doordat steeds weer opnieuw doeleinden worden gesteld. Veranderen nu de doelstellingen of veranderen de middelen (nieuwe vindingen, nieuwe grondstoffen en dgl.), dan verandert ook het verloop der „Leistungen”, en wel van *alle* „Leistungen”, daar deze immers allen met elkaar samenhangen en op elkaar afgestemd zijn. Bij een dergelijk veranderingsproces worden dan alle „Leistungen” in een nieuwe verhouding, in een nieuwe rangorde geplaatst. Trapsgewijze plant zich de verandering voort van de ene „Leistung” naar de andere, van het ene „Gebilde” naar het andere, totdat een nieuwe „Entsprechung” wordt bereikt. Deze trapsgewijze voortplanting heet nu het proces der her-geleding („Umglieder-

rungsvorgang" of „Verschiebung"). De dynamische maatschappij of de maatschappij in ontwikkeling heet dan de maatschappij „im Zustande der Verschiebung", verschuiving van de ene „Entsprechung" naar de andere.

Uit de verschillende eenvoudige „Leistungsgebilden" ontstaan nu „Gebilden" van hogere vorm en wel door middel van de ruil, die in Spann's terminologie „Leistungswechsel" heet. Zo worden de lagere „Gebilden" geledingen van een hoger. Zo staat de ruil en de daarbij ontstaande prijs in het middenpunt der ruilverkeermaatschappij, waarbij echter moet worden in het oog gehouden, dat niet de prijs het primaire is, maar de „Leistung". „Leistung geht vor Preis", zegt Spann.

Alvorens nu verder te ontwikkelen, wat Spann leert omtrent het wezen van de prijs, zij er op gewezen, dat de leer van Spann, hoezeer ook voortspruitend uit een universalistische idee, kan aansluiten aan gedachten der meer gangbare economische theorieën. Met de poging tot deze verbinding van de Spannse gedachten met gedachten der klassieke en der Oostenrijkse theorieën wordt bedoeld mede te werken aan de oplossing van de spanning, die nu nog velen weerhoudt aan de economische gedachten van Spann de plaats te geven in het wetenschappelijk economisch systeem, die aan deze ongetwijfeld toekomt.

In zijn afkeer van de toepassing van een natuur-wetenschappelijke methode in de economie, die alleen de werkoorzakelijke verhoudingen wil opsporen en de doelloorzaak uit de beschouwing uitbant, heeft Spann m.i. de tegenstellingen scherper gesteld, dan noodzakelijk is en heeft hij te weinig gewerkt in de richting van de geleidelijke uitbouw der geldende leer. Wanneer men bedenkt, dat de doelloorzaak de menselijke werkoorzaak beweegt en richt, is er allerminst die grote tegenstelling tussen werkoorzakelijke en doelloorzakelijke beschouwingswijze, die maar al te veel wordt aangenomen.

Wanneer Adam Smith leert, dat het individu, dat zijn economisch eigen belang nastreeft door een „onzichtbare hand" geleid wordt „to promote an end, which was no part of his intention", suggereert hij een vraag, die hij zelf niet oplost, maar die Spann juist poogt te beantwoorden, n.l.: hoe strekken al die individuele strevingen tot de be-

reiking van het algemene, economische welvaartsdoel. Spann ziet de oplossing hierin, dat alle individuele prestaties geordend zijn als geledingen van een groot geheel, dat een boven de individuen staande realiteit is. Men kan over het al of niet bestaan van een dergelijke boven-individuele realiteit discussiëren. Doch het is allerm minst noodzakelijk op die grond te spreken van een nieuwe, met de oude geheel onverenigbare oorzakelijke beschouwing van het economisch gebeuren. Spann tracht een natuurlijke verklaring te geven voor iets, waar Smith ter oplossing een buiten de mensen staande hogere Macht opriep. Is dat niet een gewone ontwikkeling in de wetenschap, dat men sommige verschijnselen natuurlijk kan verklaren, waarvoor bij een minder ontwikkelde stand der wetenschap naar een buiten-natuurlijke verklaring werd verwezen? God werkt door middel van natuurlijke oorzaken: het is de taak der wetenschap deze steeds verder op te sporen.

De onderlinge afhankelijkheid en de samenhang der verschillende prestaties in het economisch leven en de noodzaak van proportionaliteit der verschillende onderdelen in de opbouw van de economisch huishouding, zowel de consumptieve huishouding als de bedrijfshuishouding en de maatschappelijke huishouding, zijn, ongetwijfeld zonder de diepere motivering en de meer algemene uitwerking, die Spann heeft gebracht, ook in de oudere economische theorieën niet onbekend. Men zou kunnen zeggen, dat, terwijl de Oostenrijkers de complementariteit tussen goederen, die in bepaalde verhouding steeds gezamenlijk nodig zijn, om een product voort te brengen of een economische dienst te bewijzen, als een bijzonder verschijnsel hebben behandeld, Spann ons heeft doen inzien, dat de complementaire verhouding de algemene is in het economisch leven. De Oostenrijkers zagen de complementariteit te veel als voortspruitend uit een technische noodzaak: verschillende productiefactoren zijn in bepaalde proporties gecombineerd nodig, om het product of de dienst technisch voort te brengen. En daaruit leidden de Oostenrijkers waarde-samenhangen tussen die productiefactoren af.

Spann ziet de complementariteit echter niet indirect, maar direct als een economische eigenschap en noodzakelijkheid.

En daardoor is de complementariteit niet een bijzonder geval, dat optreedt, wanneer de technische voortbrenging de combinatie en onderlinge aanvulling eist van meerdere productiemiddelen. Maar zij is een algemene, in het economisch leven steeds optredende eigenschap en noodzakelijkheid. Zij is algemeen, omdat het welvaartsdoel van elke huishouding niet enkelvoudig is, doch samengesteld uit talrijke onderdelen, welke alleen dan het welvaartsdoel verwerkelijken, indien al deze onderdelen proportioneel en harmonieus aan elkaar aansluiten, elkaar aanvullen, op elkaar afgestemd zijn.

Voor de diepere verklaring van de samenhang der prijzen is deze gedachte van Spann van de grootste betekenis. Ze kan als een vernieuwing en uitbouw der complementariteits-gedachte in het geldende economisch leerstelsel worden ingewerkt.

Spann's leer over de „Entsprechung” is een meer aan het object der economie: het menselijk, economisch handelen, aangepaste interpretatie van de te mechanisch gedachte oude evenwichtsléer. Het is ongetwijfeld juist de continuïteit van het economisch verloop te verklaren uit het steeds weer opnieuw stellen van de doeleinden. De oude „kringloop-theorie” constateerde wel reeds het feit van het steeds weer aan elkaar aansluiten van economische processen, trachtte tevens te achterhalen de oorzaken van de mogelijkheid dezer opvolging van economische processen, maar verzuimde in de theorie op te nemen de doeloorzaak, die steeds weer prikkelt, om van de mogelijkheden gebruik te maken. Er is, naar ik meen, ook hier geen bezwaar om Spann's leer der „Entsprechung” te zien als een poging tot verbetering der oude evenwichtsléer, door deze te bevrijden van de fouten, die haar aankleven, sinds het evenwichtsbegrip te veel bleef vastzitten aan het mechanische, aan welke sfeer het werd ontleend. Men vergeete immers niet, dat het streven moet blijven om het evenwichtsbegrip in het economisch leven een eigen inhoud te geven en dat het evenwichtsbegrip, dat aan de natuurwetenschap is ontleend, voor de economie hoogstens kan betekenen een zeer voorlopige hypothese, waarmee men in de 19e eeuw het economisch onderzoek aanvatte. Een begrip, dat bij nadere verificatie met de econo-

mische werkelijkheid met eigen inhoud dient te worden gevuld.

Tenslotte zou het ook niet moeilijk zijn om Spann's beschouwing van de dynamiek der maatschappij in aansluiting te brengen met Schumpeter's beschrijving.

Dit alles wil nu niet zeggen, dat er geen afwijkingen zouden zijn tussen Spann en de oudere theorieën, maar wel, dat het m.i. mogelijk is, om deze met de Spannse gedachten te verdiepen en uit te breiden, zonder dat daardoor het gehele opgebouwde systeem zou kraken. Het gaat toch immers om de oorzakelijke verklaring der economische werkelijkheid. En daar deze werkelijkheid een voortdurende poging tot synthese is tussen elementen, die in de theorieën eenzijdig vergroeiden tot universalisme of individualisme, moet toch ook in de theoretische verklaring dier werkelijkheid een synthese mogelijk zijn tussen verklaringsgronden, ontleend aan het individu en verklaringsgronden, ontleend aan het „universum”, het geheel, de gemeenschap.

Na deze beschouwing valt het wel niet moeilijk meer om te raden, waarin Spann het wezen van de prijs zal zien. De prijs is een quantitatieve uitdrukking van de „Leistung” in haar verband. „Preis, — zegt Spann in „Fundament der Volkswirtschaftslehre” p. 140 — ist die Leistungsgrösze des Mittels im überindividuellen Zusammenhange aller Mittel und damit Ausdruck ihrer Gliederung”. Doordat de prijs aldus de uitdrukking en weergave is van de gehele geleding of van het uit geledingen bestaande geheel, dat in elke „Leistung” weerspiegeld is, is de prijs naar zijn natuur organisch.

Maar daar de prijs als weergave van een „Ganzheit”, van een proportioneel, uit geledingen bestaand geheel die zin en betekenis krijgt, die in dat geheel ligt opgesloten, is de prijs, behalve organisch, ook historisch van aard, verbonden met het verleden, waaruit de huidige geleding is gegroeid, verbonden met de toekomst, de nieuwe geleding, die wordt voorbereid. In elke geldende prijs ligt dan ook reeds een oordeel over de her-geleding.

En dan herstelt Spann weer het begrip van de gerechte prijs in ere. Wanneer de doeleinden, die het gelede en

geordende geheel beheersen, juist zijn gesteld, zal de gerechte prijs die zijn, welke de juiste uitdrukking is van de juiste „Gliederbau” der economische huishouding.

Uit het standpunt, dat elke „Leistung” niet afzonderlijk kan worden gewaardeerd, doch haar waardering noodzakelijkerwijze wordt bepaald door het gehele kader, het „Gebilde”, binnen hetwelk deze prestatie staat, volgt ook, dat de materieel gelijke prestaties toch verschillend zullen worden gewaardeerd en dus verschillende prijzen hebben, naargelang zij binnen een verschillend complex behoren. Dit is een zeer juiste observatie, die ook reeds door de oudere scholen is gemaakt, maar die deze ongelijkheid van prijzen anders interpreteerden, dan Spann het doet. Steeds heeft men geweten, dat materieel hetzelfde artikel op verschillende plaatsen of op verschillende markten verschillende prijzen deed. Steeds heeft men geweten, dat een in materieel opzicht gelijke arbeidsprestatie in verschillende bedrijven verschillend werd beloond. Uit de leer der Oostenrijkers, dat het productiemiddel zijn waarde ontleent aan het product, tot wiens samenstelling het dient, volgt zelfs, dat het productiemiddel ijzer b.v., dat in eenzelfde hoeveelheid en kwaliteit dienen kan voor de voortbrenging van producten van geheel verschillende waarde, evenveel verschillende waarden zou moeten hebben, als er verschillende waarden voor de producten bestaan.

Evenals de klassieken menen echter ook de Oostenrijkers, dat deze ongelijkheid in waarden van het productiemiddel in de verschillende combinaties wordt opgeheven, wanneer de vrije concurrentie kan doorwerken. De theorie zou dan ook mogen abstraheren van deze prijzen-ongelijkheid, daar deze ongelijkheid niet essentieel is: ze is enkel het gevolg van een „wrijving”, die bij vrije concurrentie afwezig kan worden gedacht. Spann zegt echter zeer terecht, dat deze ongelijkheid inderdaad meer kan zijn dan een wrijvingsverschijnsel, dat ze volgt uit het wezen der verhoudingen, uit het feit n.l. dat elk goed en elke dienst gewaardeerd worden binnen het eigen economische kader. Alle werkelijke prijzen hebben een zeker monopolie-karakter, dat voortkomt uit het specifieke, onderscheiden, „einmalige” karakter van elke dienst, elk goed, elk bedrijf

binnen het kader der economische gemeenschap. Hier vinden we de consequente doorvoering van de gedachte, die reeds bij von Wieser leefde, maar die vooral prachtig is uitgewerkt — ook zonder wijsgerig universalisme — door Chamberlin in „The theory of monopolistic competition” (1933). De gelijkheid van de prijzen voor in materieel opzicht gelijke goederen of diensten is het gevolg van organisatie, die belet, dat in de prijs tot uitdrukking komt het economisch verschil, dat voortspuit uit het verschil in de economische combinaties, waarin een goed of dienst zijn economische taak vervult.

Deze uitermate belangrijke gedachte verdient een belangrijke plaats in de economische theorie. Bij de uitwerking van deze gedachte zal blijken, dat differentiëring van de prijzen de totale welvaart meer kan dienen dan gelijkheid van prijzen.

Naast deze gedachte der „Einmaligkeit” van de „Leistung” en dus van de prijs, staat de gedachte van de gelijke belangrijkheid („Gleichwichtigkeit” of „Aequipollenz”) van elke „Leistung” binnen het gegeven kader. Voor de volmaaktheid en de volledigheid van een evenwichtige toestand is elk onderdeel even belangrijk en even onontbeerlijk. De afwezigheid van onverschillig welk onderdeel verstoort die volledigheid van de bereikte bevredigingstoestand. Voorrang van het ene deel boven het andere ontstaat pas in de verschuiving van de ene evenwichtstoestand naar een andere. Wanneer een onderdeel een hogere prijs doet dan het andere, is de oorzaak, dat het ene onderdeel aan meer evenwichtstoestanden kan medewerken dan het andere. Zo is die prijs weer een richting-aanwijzer bij de verschuiving en ontwikkeling.

De tijd is er nog niet om Spann's prijsleer ten volle te kunnen schatten op haar ware betekenis voor de verbetering van het economisch inzicht. Dat, wanneer de huidige tegenstellingen minder scherp zijn geworden, de waarde een belangrijke zal zijn, staat voor mij buiten twijfel, evenzeer als ik het mogelijk acht, dat een synthese bereikt zal worden tussen Spann's gedachten en die der oudere scholen. Aan de groei van dit inzicht moge deze beschouwing iets hebben bijgedragen.